

Олександр СОЛТИК,

кандидат наук з фізичного виховання і спорту, доцент, завідувач кафедри
фізичного виховання Хмельницького національного університету

АКТУАЛЬНА І ПОТЕНЦІЙНА НАДІЙНІСТЬ ВЧИТЕЛЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ У ЧАСОВОМУ ВИМІРІ

В статті проведено аналіз професійної надійності вчителя фізичної культури. Зважаючи на існування різного понятійного апарату стосовно надійності, зокрема у педагогічній діяльності, нами запропоновано розділяти професійну надійність вчителя фізичної культури на два види: актуальну і потенційну. За головний критерій визначення виду надійності нами було обрано час, упродовж якого встановлюється надійність. В основі актуальної надійності нами використано тривалість уроку. Потенційну надійність пропонуємо розглядати упродовж усього процесу професійного становлення фахівця.

Ключові слова: *надійність, актуальна надійність, потенційна надійність, вчитель фізичної культури.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Формування надійного фахівця є одна із важливих проблем сучасності. На теперішній час накопичена велика понятійна база, яка пов'язана із терміном надійності суб'єкта праці в різних сферах життєдіяльності людини, здебільш технічної галузі. Проте зміщення акцентів дослідження з боку технічних систем на інші види професійної діяльності, зокрема у педагогічній сфері, вимагає глибокого і всебічного осмислення понятійного апарату, пов'язаного із надійністю. Попередній аналіз терміну надійності дозволив виявити три головних її ознаки [6]. До першої відносимо наявність певної рухової активності, в нашому випадку професійна активність педагога. Друга обов'язкова ознака надійності є вплив варіативного професійно-педагогічного середовища. Третя ознака пов'язана із часовим проміжком, упродовж якого визначається надійність вчителя фізичної культури. Зважаючи на те, що професійна діяльність вчителя фізичної культури може аналізуватись, як на короткому проміжку (хвилини, години), так і на більш тривалому життєвому шляху, подальша увага у

дослідженні професійної надійності вчителя буде акцентуватись саме з огляду на часовий вимір

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В техніці під часовим проміжком зазвичай розуміють час експлуатації приладу [4]. Близькі за змістом, та напряду пов'язані із часовим проміжком, інші показники надійності: довговічність, ресурс, напрацювання до відмови тощо [4].

Розглядаючи професію вчителя фізичної культури з позицій аналізу його надійності важливо відмітити те, що часовий проміжок у його діяльності має різні значення. Надійність учителя можемо розглядати від кількох хвилин, під час яких він виконує певне завдання, до цілого окремо взятого заняття, або ж на більш тривалому проміжку, починаючи від тижня, навчальної чверті, півріччя, року, завершуючи різними етапами професійного становлення, або упродовж усієї професійної кар'єри.

Наявність окремих часових проміжків, упродовж яких розглядатимемо надійність, ставлять на передній план різні параметри та критерії надійності. Тому для забезпечення точності у подальших наших представленнях надійності вчителя фізичної культури потрібно розділити поняття надійності на різні види, пов'язані саме із часовим проміжком.

Найбільш прийнятний на наш погляд спосіб розглядати надійність у двох вимірах. Перший – надійність вчителя, яку ми визначаємо в даний момент, під час виконання вчителем своїх професійних дій. Іншу, надійність ми характеризуємо, як його перспективну властивість.

Для першого виміру, менш тривалого за проміжком часу, найбільш зручний спосіб аналізувати надійність упродовж одного заняття. Навчальний урок – основна організаційна форма навчання у навчальному закладі, яка проводиться у вигляді лекцій, лабораторних, практичних і семінарських занять [2]. Зазвичай предмет фізична культура у загальноосвітніх навчальних закладах проводиться у вигляді практичних уроків, чітко обмежених у часі. Здебільш тривалість одного уроку пов'язують із поняттям академічної години.

Академічна година – мінімальна облікова одиниця навчального часу [2]. Тривалість академічної години становить, як правило, 45 хв.

Одне заняття з фізичної культури окреслено не тільки часовими рамками, а і конкретними завданнями, які ставлять перед учнями, іншими особливостями роботи функціональних систем, які визначаються фізіологічною кривою, змінами роботи серцево-судинної системи упродовж уроку.

Другий часовий вимір визначення надійності вчителя фізичної культури, будемо розглядати на більш тривалому часовому проміжку. Найбільш прийнятним у нашому дослідженні є аналіз показників надійності на різних проміжках професійного становлення. За визначеннями багатьох вчених різні періоди, етапи професійного становлення пов'язують із змінами у розвитку особистості, змінами професійних якостей, віковими та фізіологічними особливостями, змінами соціального статусу тощо.

Кожна професія в міру властивих їй специфічних особливостей накладає суттєвий відбиток на характер професійного становлення фахівця. Не виключенням є і професія вчителя фізичної культури. Розглядаючи процес професійного становлення як комплексне явище, яке складається з окремих процесів: соціального розвитку, психолого-педагогічного зростання, біологічного розвитку, варто зазначити на їх асинхронності. З одного боку кожна із зазначених складових професійного становлення має свої характерні сенситивні періоди зростання, кризисні етапи, різні часові проміжки тривалості. З іншого боку вага кожної складової професійного становлення різна.

Лише після розгляду окремо кожного із компонентів професійного становлення стає можливим представлення професійної діяльності вчителя фізичної культури.

Звертаючись до професії вчителя фізичної культури вагому роль у професійному становленні відіграє рівень фізичних можливостей людини. Саме тому у процесі професійного становлення вчителя фізичної культури найбільш прийнятною є поділ на етапи, який базується на періодизації професійного становлення за В. А. Бодровим [3].

Так, професійне становлення педагога починається з допрофесійного розвитку, характерною особливістю якого є отримання первинного професійного досвіду під час заняття у фізкультурно-спортивних секціях. Поряд із формуванням у різних психологічних властивостей, виховання вольової сфери спортсмени знайомляться з арсеналом фізичних вправ, методикою тренування, формами і методами занять.

Особливе місце у становленні фахівця займає розвиток в період вибору професії (11-18 років). На цьому проміжку у спортсменів відбувається активний самоаналіз власної професійної придатності і ступеня розвитку професійно важливих якостей. Спортсмени оволодівають системою соціально значимих ціннісних уявлень про майбутній трудовий шлях, приймають відповідальне рішення про вибір професії. Серед найбільш важливих мотивів вибору професії викладача є можливість продовжувати свою спортивну спеціалізацію під час навчання.

Розвиток фахівця у сфері фізичної культури в період професійної підготовки має певну особливість. Нині педагогічні кадри формуються двома основними шляхами: 1-й – вища освіта здобувається у навчальних закладах педагогічного типу, які у переважній більшості мають факультети фізичного виховання; 2-й – вища освіта здобувається в інститутах, університетах фізичної культури та спорту. Відсутність стандартів у підготовці фахівців, значні розбіжності у навчальних планах вносять суттєві розбіжності в оволодіння знаннями, практичними навичками і уміннями фізкультурних кадрів. Водночас заняття спортом під час навчання також має, як позитивний так і негативний впливи на професійне формування фахівця.

Розвиток фахівця в період професійної діяльності можна розглядати на стадіях: професійної адаптації, розвитку професіонала, реалізації професіонала, стадії спаду. Характерними ознаками першої стадії є пристосування фахівця до нових соціальних і професійних норм, умов і процесів трудової діяльності, подальший розвиток самовизначення в обраній професії, самоусвідомлення

правильності вибору професійного шляху, розвиток професійно-важливих якостей, спеціальних здібностей тощо [5].

Стадії розвитку і реалізації професіонала передбачають вдосконалення особистісної структури, психічних процесів, розвитку прийомів самооцінки, саморегуляції. Постійні зміни умов професійного середовища, інформатизація освіти нові освітні стандарти вимагають від педагога необхідність постійно покращувати свій професійний потенціал. Враховуючи зменшення дієвості системи підвищення кваліфікації, яка діє у навчальних закладах важливим стає спрямування педагогів у свої професійній діяльності на самовдосконалення.

Стадія реалізації професіонала у сфері фізичної культури відзначається подальшим набуттям знань, професійного досвіду певною стабілізацією психічних функцій, і поступовим зменшенням фізіологічних можливостей.

Значне зниження рухової активності, збільшення травмування, захворюваності, погіршення функціональних можливостей, що в цілому значно знижує біологічну складову професійного становлення, призводить до необхідності перерозподілу на інші складові педагогічну, психологічну і соціальну. На тлі зниження загальної професійної активності це дає змогу в певній мірі підтримувати трудову діяльність [7].

Підсумовуючи аналіз різних складових професійного розвитку вчителя фізичної культури можемо зробити висновок про їх суттєвий вплив не лише на характер професійного становлення вчителя фізичної культури а і матиме вплив на представлення надійності. У такому представленні надійності, яке має більш тривалий часовий вимір, надійність набуває іншого змісту, і носить більш перспективний, прогностичний характер.

Зважаючи на вищесказане надійність вчителя фізичної культури доцільно розділити на два види: актуальну і потенційну.

Виходячи із цього **метою статі** стало обґрунтування і представлення актуальної і потенційної надійності вчителя фізичної культури.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вперше поділ на актуальне і потенційне у філософській науці запропоновано Аристотелем [1]. В

подальшому нашому дослідженні актуальність і потенційність розглядатимемо, як синоніми дійсності і можливості. Дійсність, як похідне від слова «дія» в загальному розумінні означає здійснену реальність не тільки дій, речей, а і досягнення цілей, втіленні ідей та ідеалів тощо. За іншим визначенням дійсність – це об'єктивна реальність, яка розкривається в конкретно розвинутій сукупності природних і суспільно-історичних явищ; дійсність – все те, що має актуальне, наявне буття [8].

Можливість виступає, як протилежне за значенням до дійсності визначення дії, яка може колись відбутись, чи здійснитись, може існувати за виконанням певних умов [8].

Дещо близький за розумінням поділ на два інформаційні плани: актуальний і потенційний, було запропоновано Шадріковим В. Д. [9] при виконанні предметно-практичних, знаково-розумових дій, поведінкових актів. Згідно з його баченням актуальний план обумовлений інформацією, яку людина отримує через тактильні, зорові, слухові органи чуття, також відображає об'єктивні характеристики предмета, засобів і знаряддя, особливості умов діяльності. Стосовно нашого дослідження актуальну надійність пов'язуємо саме із проведенням уроку вчителем фізичної культури. Під час уроку при аналізі педагогічної ситуації, вчитель активно використовує, власні сенсорні канали, слідкує за навчальним процесом, здійснює постійний контроль і управлінські дії.

На відміну від актуального плану потенційний вмщує додатково індивідуальний, в тому числі професійний досвід, утворює свого роду інформаційну скарбницю, тезаурус, який вмщує у собі сукупність усіх відомостей про професійну діяльність. Іншими словами потенційний план, стає основою вибору стратегії, тактики професійної дії, актуалізується під час виконання кожної конкретної дії.

Розгляд та аналіз визначень актуальності і потенційності дає нам можливість більш грамотно підійти до використання цих термінів при аналізі надійності вчителя фізичної культури. Так, актуальність пов'язуємо з

педагогічною активністю, виконанням певних конкретних дій, реалізацією ним професійної діяльності. Саме тому визначити актуальну надійність вчителя можливо лише при безпосередньому проведенні уроку, коли виконуються конкретна робота в реальному часі. При дослідженні актуальної надійності повинні бути встановлені чіткі кількісні критерії та показники.

Потенційну надійність вчителя фізичної культури розглядатимемо на більш тривалому періоді професійної кар'єри. У нашому розумінні потенційна надійність означатиме можливість того, що вчитель упродовж різних етапів періодів професійного становлення буде успішно здійснювати свою діяльність.

Причому, якщо в актуальній надійності вчитель виконує свою професійну діяльність під впливом зовнішніх змінних умов професійно-педагогічного середовища, упродовж певного проміжку часу, в нашому випадку уроку; то у потенційній надійності важливими стають інші чинники. Зокрема важливим стають різні соціальні чинники (сімейний стан, соціальний статус, соціальні ролі), матеріальне забезпечення (рівень заробітної плати, можливості додаткового заробітку), кризи упродовж трудового шляху тощо (рисунок).

Якщо під час визначення актуальної надійності важливими стають критерії і показники, якими характеризують якість виконання професійних дій, зокрема характер професійної активності педагога, то потенційну надійність характеризуватимуть інші показники: дисциплінованість і відношення до роботи (запізнення на заняття, пропуски, прогули), хворобливість (кількість невиходів на роботу по причині хвороби). Також сюди відносимо і відсутність вчителя на роботі за інших причин, пов'язаних, як із службовими завданнями, так із приватними, сімейними обставинами.

Розглядаючи актуальну і потенційну надійності вчителя фізичної культури в комплексі відзначаємо те, що вони знаходяться у тісному зв'язку. Актуальна надійність проявляється на кожному окремо взятому уроці. Кожний урок повинен мати відповідний рівень проведення; професійна активність педагога має характеризуватись конкретними показниками, які визначають надійність вчителя фізичної культури. Загалом під актуальною розуміємо

професійну активність педагога, яка характеризується високим рівнем безпомилковості, ефективності і самовіддачі, яка здійснюється під впливом варіативних умов професійно-педагогічного середовища упродовж одного уроку.

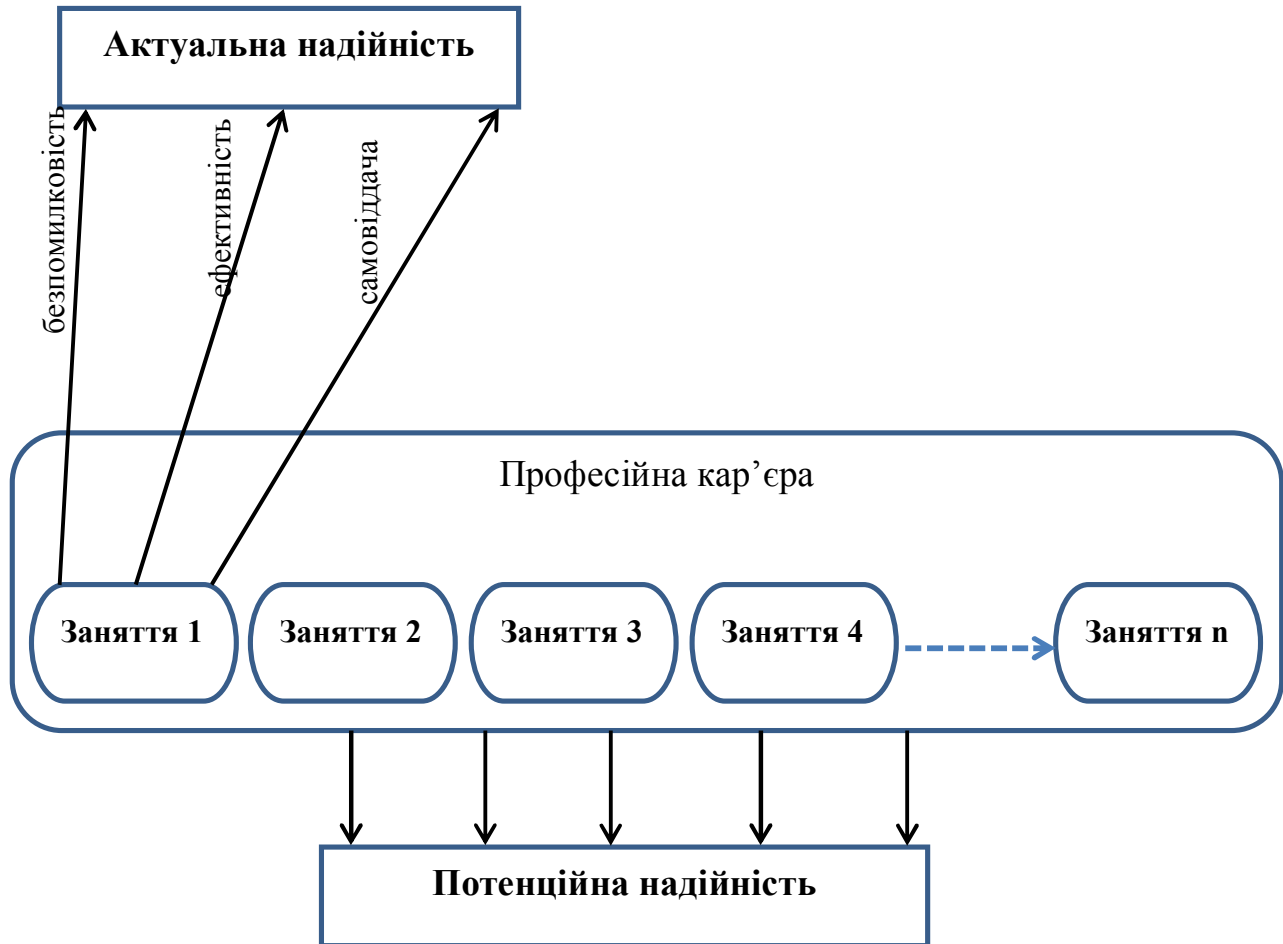

Рисунок – Актуальна і потенційна надійності вчителя фізичної культури

Звертаючись до потенційної надійності розглядаємо професійну діяльність на більш тривалому періоді роботи. Хоча всю професійну кар'єру можна розглядати, як сукупність великого числа занять, які вчитель проводить послідовно у відповідності до розкладу, ефективність, безпомилковість і самовіддача характеризуватимуть надійність в реальному часі, і безпосередньо пов'язані з кожним окремим уроком. На більш великих проміжках професійної діяльності (етапи професійного становлення) на перший план постають інші критерії надійності. Досить часто вчитель в міру своїх інших функціональних обов'язків, а інколи з інших причин, зокрема по хворобі, робить заміну

заняттям, не проводить уроки, скорочує, запізнюється а бо ж завершує раніше. Такі обставини будуть негативно впливати на потенційну надійність вчителя.

Висновки дослідження.

1. Зважаючи на те, що надійність вчителя фізичного виховання явище багатозначне доцільно її розділити на два види: актуальну і потенційну.

2. Основним критерієм поділу надійності на два види є часовий вимір, який в залежності від часового проміжку висуває на передній план ті чи інші значимі ознаки і властивості вчителя фізичної культури.

3 Актуальна надійність нами розглядається як професійна активність педагога, яка характеризується високим рівнем безпомилковості, ефективності і самовіддачі, яка здійснюється під впливом варіативних умов професійно-педагогічного середовища упродовж одного уроку.

4. Потенційна надійність вчителя фізичної культури визначається на різних етапах професійного становлення фахівця. Важливими показниками потенційної надійності виступають кар'єрне зростання, хворобливість, запізнення і дисциплінованість тощо.

Перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Встановлення двох окремих видів професійної надійності дозволить у подальшому краще сформулювати методологічну основу дослідження як актуальної так і потенційної надійності вчителя фізичної культури.

Список використаної літератури

1. Аристотель. Метафизика. – М. : изд-во Эксмо, 2006. – 608 с.
2. Бегняк В. І. Система внутрішнього забезпечення якості освітньої діяльності : зб. нормативних документів / упоряд. : В. І. Бегняк, Г. В. Красильникова. – Хмельницький : ХНУ, 2015. – 445 с.
3. Бодров В. А. Психология профессиональной пригодности : Учебное пособие для вузов. 2-е изд. / Вячеслав Алексеевич Бодров. – М. : ПЕР СЭ, 2006. – 511 с. – (Современное образование).
4. Васілевський О. М. Нормування показників надійності технічних засобів : навчальний посібник / О. М. Васілевський, О. Г. Ігнатенко. – Вінниця : ВНТУ, 2013. – 160 с.

5. Еникеев М. И. Общая и социальная психология. Учебник для вузов. – М. : Издательская группа НОРМА-ИНФА М, 1999. – 624 с.
6. Солтик О. О. Аналіз теоретичних підходів до проблеми надійності// збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія : психологічні науки . – Хмельницький : Видавництво НАДПСУ, 2016. – № 1 (3). – С . 220–228.
7. Солтик О. О. Періодизація професійного становлення суб'єкта педагогічної діяльності у сфері фізичної культури. / Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, проблеми // Зб. наук. пр. – Випуск 39 / Редкол.: І. А. Зязюн (голова) та ін. – Київ-Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2014. – 514 с.
8. Стрельник О. Н. Философия : учеб. пособ. для вузов / О. Н. Стрельник. – М. : Юрайт , 2008. – 335 с.
9. Шадриков В. Д. Проблемы системогенеза профессиональной деятельности [Отв. ред. К. А. Абульханова-Славская]. – М. : Издательство «Наука», 1982. – 185 с.

Рецензент – доктор педагогічних наук Павлюк Є. О.

Солтык А. Актуальная и потенциальная надежность учителя физической культуры во временном измерении

В статье проведен анализ профессиональной надежности учителя физической культуры. Обращая внимание на наличие разного понятийного аппарата в отношении надежности, в частности в педагогической деятельности, нами предложено разделять профессиональную надежность учителя физической культуры на два вида: актуальную и потенциальную. В основе главного критерия определения вида надежности нами был выбрано время, на продолжении которого изучалась надежность. В основе актуальной надежности было использовано продолжительность урока. Потенциальную надежность предложено рассматривать на протяжении всего процесса профессионального становления специалиста.

Ключевые слова: надежность, актуальная надежность, потенциальная надежность, учитель физической культуры.

Soltyk O. Actual and Potential reliability of a Teacher of Physical Education in Time Dimensions

The article deals with the analysis of reliability of a teacher of physical education. Given different conceptual approaches to reliability, namely in pedagogical activity, we suggest two types of professional reliability of a teacher of physical education: actual and potential reliability. The aim of this article is to substantiate and represent actual and potential reliability of a teacher of physical education.

The basic criteria for division of reliability into two types is time period that, depending on its duration, highlights certain relevant characteristics and features of a teacher of physical education. Division of professional activity by such philosophic categories as “actuality” and “possibility” allows to consider the notion of professional reliability of a teacher of physical education with various meanings and values. ‘Specific’, ‘real’, ‘now’ are close terms to the notion of actual reliability. Potential character of reliability can be correlated with words ‘possible’, ‘later’.

We define actual reliability as educator’s professional activity that is characterized with high level of faultlessness, efficiency, and dedication, which is realized under variation conditions of professional and pedagogic environment through one lesson.

Potential reliability of a teacher of physical education is defined on various stages of a specialist’s professional growth. Given the specifics of profession of a teacher of physical education, classification suggested by B. Bodrov is optimal for the analysis of professional growth. According to this classification, specialist’s development has two stages: pre-professional training, choice of profession, professional training, and professional activity. Career growth, sickliness, being late, discipline, etc. are important features of potential reliability.

In general, actual and professional reliability of an educator are closely tied. The author suggests a scheme that reveals the combination of actual and potential reliability of a teacher of physical education in time dimensions.

Key words: *reliability, actual reliability, potential reliability, a teacher of physical education.*